

MEANINGS OF THE SUFFIX -INA

Albena Baeva

Bishop Constantine Preslavski School, Shumen, Bulgaria, a.baeva@shu.bg

Abstract: The subject of the article is the description of some of the meanings of the suffix -ina. The suffix -ina has very different meanings, not all of which are described. Our view of the meanings of the suffix is historical, so some of the meanings are derived from Naiden Gerov's dictionary. The very description of the meanings already reveals how much of them have passed into the passive fund of language.

Keywords: suffix -ina, word-forming type, type meanings

ЗНАЧЕНИЯ НА НАСТАВКАТА –ИНА

Албена Баева

ШУ „Епископ Константин Преславски“, Шумен, България, a.baeva@shu.bg

Резюме: Предмет на статията е описанието на някои от значенията на наставката –ина. Наставката -ина има твърде разнообразни значения, не всички от които са описани. Нашият поглед към значенията на наставката е исторически, затова част от значенията са извлечени от речника на Найден Геров. Самото описание на значенията вече разкрива каква част от тях са минали в пасивния фонд на езика.

Ключови думи: наставка -ина, словообразователен тип, типови значения

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Наставка –ина има разнообразни значения, не всички от които са описани. В граматическите трудове най-често се описва качествено значение на наставката при образуване на абстрактни имена за качества, като бързина, добрина и др. и увеличителното значение – напр. юначина (Грамматика, 1993, с. 63; 69; Радева, 2017). Ст. Георгиев и други изследователи описват значението за място (Георгиев, 1991, с. 144). Цел на статията е да се опишат част от значенията на наставката, които извличаме от речника на Найден Геров (Геров, Речник, I-VI, 1975-1978). Непосредствен повод за изследване на наставката –ина вземаме от трудовете на В. И. Максимов (Максимов, 1971; 1975). Историческият поглед към словообразуването допринася за изясняване и на съвременното състояние на словообразователните типове и модели. Значенията, с които се свързва наставката, са разнообразни – предмети, вещества, пространство, събирателност, усиление, увеличително значение. Наставката –ина е твърде обикната в църковнославянския език. Изследването на думи, употребявани в народния език, същевременно разкрива връзката между народно и книжовно, липсата на пропаст между народен език и книжовна лексика.

2. ИЗЛОЖЕНИЕ

Освен отвлеченото и увеличителното значение на наставката –ина, значенията ѝ се обособяват в няколко смислови кръга – предмети, продукти, вещества, отпадъци, събирателно, увеличително и др. значения.

Думи с предметно значение: имовина (имот), катина (катанец, ключ), кривулина (криво на дърво), куртина, пържина, джоглина (прът), кътина (кът, къоше), зидина (зид), лозина, борина, главина, главужина (пън), морепътнина и моропътнина (запустял път), мешина (духало, вулия), набадина (вила), нерязина (лозе, останало нерязано), парасина (изоставено лозе), плъстина (плъст), плюсковина (мехур от опарено), подбитина, подутина, подбитина (отекло място), впрегнатина, прегатини –мн.ч. (впряги), рапковина, влашковина, царевичина, ченичковина, царевковина, шупина (кочан царевица), рогозина, съдина (съд), тресина (конска грива, опашка), тръстина (козиново въже), вощина (пчелна пита), червулина (лош пашкул), восъчина (свещ), вулина, гробнина (гроб), дрянковина, дренина (дърво дрян), беловина, лисичина (вид грозде), бъзовина, свирчовина (дърво бъз), глогиня (дърво глог), смоквина, слатина (извор), кокошина (кокоши въшки), живина (въшки, лукозина (луковица), животина, прасковина (растение), ухапанина (рана от ухапано), нишина (ниски клонови на дърво), пръвнина (първо либе). Названия на платове са по-малко: табарина, скутина, осмакия (аба).

Част от названията означават месо на животни, кожи, продукти, вещества, миризми, отпадъци: ложина (утайка от оцет), лудина, мехчина, удица, крехчина, сланина (месо), мешина, мешлина, търбушина, кормина, (шкембе), медовина (питие от мед), оловина (питие от пшеница), мленина (мливо), пръщини –мн.ч., обутина (житни зърна с люспи), кованина (смяно брашно), овеснина (слама от овес), покровина,

пшеничина (слама от пшеница), ячменина (ечменова слама), ръжнина (ръжена слама), сламужина, паренина (запарена слама), ластина (стъбло на диня, тиква и др.), бобина (бобова слама), овчина (овча кожа), козина, ярина, дребулина (вълна), темяновина (миризма от тамян), праговина (миризма от изгоряло), пърлевина (миризма от опърлено), пърчовина (миризма от пръч), земновина (миризма на земя), мухловина (миризмана мухъл), босилковина (миризма на босилек), звероядина, заборина и опашина, мекина (люспи, слама при сеене) вълкоядина, мазнина (кир), джвърканина (помия), пожиговина (уригване), хрпотина (хрема), градобитнина, хракотина (храчка), бълвотина (бълвоч), преснина (нещо прясно – мляко, месо и др.), язовина, паяжина, угризина (огризки), упашина, ухапанина (рана), треснатина, пукнатина, цепотина, трескотина (дупка), серотина (насрано от бълхи), глушовина (миши лайна), седина, товарчина (ум. от товар), трупина (труп), делкотина (трески), стърготина, шолупина (зелена черупка на орех), шупина (обвивка на царевична какалашка), рапковина и влашковина (оронен царевичен кочан), пролетнина (сеяно пролет), летнина, зимнина.

Наставка –ина има значение на място: лисина, ледина (ливада), межурина и междина, мъртвина, мъртвичина, крайнина, покрайнина и покрайна, злачина, жуглина, угорнина, нагорина, надолнина, удолнина, низина и низнина (ниско място), опачина, паренина (изорано място), прогорина, продълнина, пъртина, пучина (устие), пустина (ня), припечина (припек), пукнатина, пукотина, драскотина, долнина, долчина, долина, дирнина, заднина, глушина, голина, брежина, градина, садина (сад), чужбина, щетина (поляна), баирчина, бърдчина, ридина (рид), ровина и роветина (ров), рудина, сбирнина (място за разходка), сушина, стръмнина, продълнина (нанадолнище), прогорина (нанагорнище), върхина (било), кочина, клетчина (пруст, клет), целина, язовина (дупка на язовец), къргичина, цапотина и трескотина (пролука), новина (разорана целина; новолуние).

Значение на време: мрачина, омарнина, умарнина (задушно време), омарина, пладнина, ужина, къвечерина (привечер), ранина, утрина, здрачина, облачина, мразовина, горнина (поисока –север).

Думи със събирателно значение: зимнина и зимовина, пролетнина, летнина, лукозина (лукови пера), пъртушина, къщнина, покъщнина, перушина, пасмина, дружина, другожина (купа сено), ежовина, жабина, жаравина, кръстина, ставина (снопи), купчина, ветушина, върбина, вършина, уташина (съб. от ут, пукал, кукумявка), момчина, книжна, яловина (ялова стока), треволина (треволяк), растовина, телчина, дроболина (карантия), бисерина.

В част от думите Н. Геров е отбелязал някои от данъците (плата), налози, наеми, които народът е плащал: нивнина и снимнина (наем за нива), пътнина (плата за ходене), женитбина, преднина (пей), кръвнина, сбятбина, сбятбарина, тревнина, давнина и даванина, венчанина, царевина, хлебнина, житнина, отметнина, токовина (плата за кола), владичнина, преднина (пей), кръвнина.

В друга група значението на суфикса е имот, обществено устройство: държавина (държава, имот), деднина, дядовина, кралевина (кравешчина), столнина (столица, престол), старнина (дял от имущество), татковина, бащина, царичина и царнина, имовина.

Част от думите са с отвлечено значение: плезмина (род), пасмина, полежина (лежане), правина, правдина, подхватина (болест), осмина (частично значение, една осма), десетина, пръвнина, заеднина, изядбина (яжба), редничина и редушчина (епидемия), спорина (спор), съботнина (помен), болезнина (болка), годишнина, грабнина, грабенина, полутина (половина), връхнина (в повече), псетина, кучещина, говеджина (леност), полежина (лежане често и много), плетнина (плетене, роднина), усилнина (усилие). В първешина (първенец) е запазена църконославянската форма за превъзходна степен. За качествено значение на отвлечените имена по подробно в (Баева, 2018).

Малко думи има с агентивно значение: бировина (протогер), старейшина.

Интерес предизвиква увеличителното значение на наставката. Това значение е близко до събирателното и не винаги е добре разграничено. Някои примери: гаведина (гадина), главетина, главурина, гърбина, магарина, магаретина, животина (живина), месечина, детина (дечина), дяволина, дяволетина, даскалетина, зверина, зверетина, вълчина, момчина, синтетина (от син, простак, дебелак човек), биволетина, чуметина (от чума), орлетина (от орел), свинетина (от свиня), шиничина (от шиник), брадина, топузина (от топуз), труптина и трупина (от труп), смъртна, смоквина, смоковнина (смоква), сиротина (сирота), старчетина, цуцулина от цуцул (щурец), бухелина, веселбина, шурина (шура жена).

При някои думи първоначално увеличителното значение се е поизтрило, напр. месечина, долина, съдина, спорина (спор), година (год). Трудно може да се отдели чисто усилително значение от увеличителното – напр. гърбина, тъговина, грабенина, дяволина, будалина. Усилването особено се проявява в текст при едновременна употреба на двете думи:

Дрън, дрън, дяволу, дрън дяволино! (Допълнение, с. 107). Усилване се постига и чрез разширен суфикс: магарина - магаретина, зверина – зверетина,

Отделително значение на наставката не се е запазило. Като отделително може да се приеме в пяточнина – „Когато в петък след сватбата невестата вечерта спи сама без зетя“ (Геров, IV, с. 416).

Интересно е и значението на златинка – люспа от злато, сребро, мед – което може да се определи като единично, отделително; вместо –ина, умалителна наставка –инка.

Както се вижда от предложената лексика, преобладават като произвеждащи думи съществителните имена, но има и глаголи, числителни имена, прилагателни. Не споделяме преобладаващото в нашите изследвания по словообразуване схващане за три условия за типа и в частност за принадлежност на произвеждащите думи към една и съща част на речта (вж. напр. Радева, 1991; Тетова-Троева, 1979). Придържаме се към разбирането за определящата роля на суфикса при уточняване на значението на производната дума, независимо от това, към коя част на речта принадлежи произвеждащата основа. При детайлно описание на словообразуването различieto при частите на речта може да се обособи в различни модели, а оттенъците в значението на наставката в подтипове (вж. Максимов, 1977).

Тъй като словообразователната схема не е достатъчно добре обяснена според нас в специалните изследвания, ще предложим схващането на В. Максимов (1977; 1974), в чиито трудове се прави подробен анализ на различни схващания. Словообразователният тип е схема за образуване на думи, а самата схема е: произвеждаща основа плюс наставка плюс окончание. Например голина – гол (основа) плюс наставка ин- плюс окончание а – значение място; облачина – облак (основа) плюс наставка ин- плюс окончание а, с редуване к-ч – значение време; грабнина (грабенина) – грабя (грабна) плюс наставка (н)ин- плюс окончание а, значение абстрактно съществително име грабеж. При грабенина може да се предположи основа от страдателно причастие грабен.

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Изследването на словообразователните значения на отделни наставки, особено с исторически поглед към значенията, е постоянна задача на българското словообразуване. За наставка –ина особено полезно ще се окаже привличането на исторически текстове. От друга страна, историческият поглед способства за установяване на движението в системата на наставките – отпадане на някои и установяване на словообразователни синоними, което задълбочава познанието ни за типове смислови значения, които преобладават през определен исторически период. Допълва информацията ни за продуктивните словообразователни наставки и за промени на отделните значения в течение на времето.

ЛИТЕРАТУРА

- Баева, А. (2018). Отвлечени съществителни имена за качество в речника на Найден Геров. – Knowledge, Vol. 28. № 7., 2273-2278.
- Грамматика на българския книжовен език. (1993). Т. 2. Морфология. София: БАН.
- Георгиев, Ст. (1991). Българска морфология. Велико Търново: Абагар.
- Геров, Н. (1975-1978). Речник на българския език. Т. I-VI. София: Български писател.
- Максимов, В. И. (1971). Суффикс –ин(а) с усилителным значением. – Вопросы языкознания, № 6, с. 109-115.
- Максимов, В. И. (1974). О методе словообразовательного анализа. – Вопросы языкознания, № 1, с. 198-115.
- Максимов, В. И. (1975). Суффиксальное словообразование имен существительных в русском языке. Ленинград, Ленингр. унив..
- Максимов, В. И. (1977). Структура и членение слова. Ленинград: Ленингр. унив.
- Радева, В. (1991). Словообразуването в българския книжовен език. София: УИ Св. Кл. Охридски.
- Радева, В. (2017). Българска лексикология и лексикография. София: Изток-Запад.
- Тетовска-Троева, М. (1979). Nomina agentis с наставка –ач в българските говори. – Български език, № 4, с. 294-303.